

فصل پنجم

تأمین مالی بخش صنعت، معدن و تجارت

در سال ۱۳۹۵ بانک‌ها و مؤسسات اعتباری بالاترین سهم را در فرآیند تأمین مالی بخش صنعت و معدن (با تأکید بر سرمایه در گردش) داشتند، ضمن آنکه بیشتر تسهیلات در قالب عقود مشارکتی و با نرخ سود بالا پرداخت شد. از مهمترین سیاست‌های بانکی جهت خروج بخش صنعت و معدن از رکود، رشد ۳۲ درصدی تسهیلات اعطایی به این بخش، افزایش تسهیلات ایجاد و توسعه‌ای جهت تکمیل طرح‌های صنعتی و کاهش نرخ سود تسهیلات بانکی بود که در قالب بسته پولی سال ۱۳۹۵ دنبال گردید. با این حال از آنجاکه رویکرد انبساط اعتباری رویکرد عمومی بود سهم بخش صنعت و معدن از کل تسهیلات اعطایی نظام بانکی کمتر از ۱ درصد نسبت به سال ۱۳۹۴ افزایش یافت. در این سال تسهیلات بانک صنعت و معدن به عنوان بانک تخصصی این بخش به علت محدودیت‌های منابعی خود رشد بسیار محدودی (۲٫۶ درصدی) را تجربه کرد. با این حال به دلیل رشد ۱۱۸ درصدی سپرده‌های این بانک، عمدتاً ناشی از عاملیت وجوه صندوق توسعه ملی و نیز مشارکت در طرح رونق تولید، این بانک در تأمین مالی سرمایه در گردش واحدهای تولیدی کوچک و متوسط مشارکت داشت.

همچنین در این سال تسهیلات ریالی صندوق توسعه ملی جهت تحریک سرمایه‌گذاری بخش صنعت و معدن با رشد ۷۶ درصدی مواجه شد که عمدتاً معطوف به صنایع پتروشیمی، فلزات اساسی و کانی‌های غیرفلزی بود. تسهیلات ارزی این صندوق نیز با اولویت طرح‌های پتروشیمی، فولادی، سیمان و کاشی و سرامیک اعطا شد. در سال ۱۳۹۵ در قالب طرح رونق تولید مطابق سیاست‌های اقتصاد مقاومتی به حدود ۹۵۰۰ واحد تولیدی کوچک و متوسط و ۱۴۱۷ طرح نیمه‌تمام مجموعاً حدود ۱۱ هزار میلیارد ریال تسهیلات پرداخت شد. در کنار اعطای تسهیلات بانکی، حمایت‌های ضمانتی از این صنایع نیز صورت پذیرفت به طوری که صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک ایران با رشد ۲۱/۳ درصدی تعداد و رشد ۶۶ درصدی مبلغ ضمانت‌نامه‌ها مواجه شد و صندوق حمایت از تحقیق و توسعه صنایع الکترونیک (صحا)، نیز با صدور ضمانت‌نامه ۵۲۴ میلیارد ریالی در این زمینه ایفای نقش کرد. با این وجود، سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران که در طی سال‌های اخیر نقش مهمی در تخصیص اعتبارات عمرانی دولت به صنایع کوچک و متوسط داشته، عملاً در سال ۱۳۹۵ پرداخت عمرانی نداشته است.

در ارتباط با تأمین مالی بخش صنعت، معدن و تجارت توجه به چند نکته ضروری است: اول آنکه عمده تأمین مالی بانک محور است و بورس سهم محدودی دارد، دوم آنکه سهم عمده تسهیلات صندوق توسعه ملی به صنایع منبع‌محور موجود اختصاص دارد لذا توجه به افزایش سهم صنایع با ارزش افزوده بالا و صادرات با پیچیدگی بیشتر از منابع صندوق ضروری است.

فصل حاضر به بررسی تأمین مالی بخش صنعت و معدن طی دوره ۹۵-۱۳۹۰ پرداخته است.

۱-۵. تامین مالی بخش صنعت و معدن در نظام بانکی

۱-۱-۵. نقش بانک ها و مؤسسات اعتباری

براساس آخرین اطلاعات موجود، میزان تسهیلات پرداختی بانک ها و مؤسسات اعتباری در سال ۱۳۹۵ به بخش های اقتصادی معادل ۵۴۸۳/۷ هزار میلیارد ریال بوده که در مقایسه با سال قبل رشدی در حدود ۳۱/۴ درصدی را تجربه کرده است. از این میزان تسهیلات اعطایی در سال ۱۳۹۵، بخش صنعت و معدن حدود ۱۶۱۰ هزار میلیارد ریال را به خود اختصاص داده است که در مقایسه با سال قبل حدود ۳۲ درصد رشد داشته است. این در حالی است که سهم بخش صنعت و معدن از کل تسهیلات اعطایی بانک ها و مؤسسات اعتباری در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۹۴ تغییر چندانی نداشت.

جدول (۱-۵): میزان و سهم تسهیلات بانک ها و مؤسسات اعتباری به بخش های اقتصادی و بخش صنعت و معدن

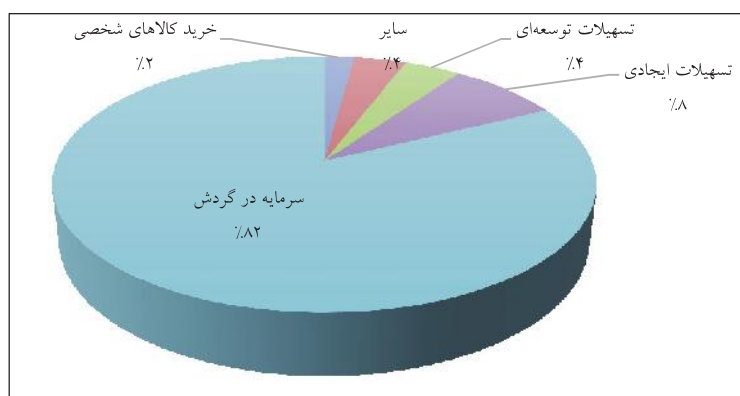
طی دوره ۹۵-۱۳۹۰ (هزار میلیارد ریال)

سال	کل بخش ها	صنعت و معدن	سهم بخش صنعت و معدن (درصد)	رشد اعطای تسهیلات به کل بخش ها (درصد)	رشد اعطای تسهیلات صنعت و معدن (درصد)
۱۳۹۰	۲۰۰۸	۶۳۴	۳۱,۶	-	-
۱۳۹۱	۱۹۵۵	۶۱۹	۳۱,۷	-۲,۶	-۲,۴
۱۳۹۲	۲۳۶۲	۷۰۶	۲۹,۹	۲۰,۸	۱۴,۰۵
۱۳۹۳	۳۴۱۴	۱۰۶۵	۳۱,۲	۴۴,۵	۵۰,۸
۱۳۹۴	۴۱۷۳	۱۲۱۹	۲۹,۲۲	۲۲,۲	۱۴,۵
۱۳۹۵	۵۴۸۳	۱۶۱۰	۲۹,۳۶	۳۱,۴	۳۲,۰۷
متوسط	۳۲۳۳	۹۷۵,۵	۳۰,۵	۲۹,۷	۲۷,۸

مأخذ: بانک مرکزی ج.ا.ایران.

باین حال باید در تحلیل همین سهم (حدود ۳۰ درصد) از تسهیلات اعطایی نظام بانکی به بخش صنعت و معدن احتیاط کرد، چراکه بخش قابل توجه از آن مربوط به امهال و استمهال تسهیلات اعطایی سال‌های گذشته بوده و لذا تسهیلات جدید محدودی اعطا شده است، اگرچه در راستای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش صنعت و معدن از مدخل تسهیلات تکلیفی دولت و طرح رونق تولید (در راستای حمایت از صنایع کوچک و متوسط)^۱ افزایش یافت. نگاهی به سهم تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری به بخش صنعت و معدن طی سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ نشان می‌دهد که عمده آن در قالب تسهیلات سرمایه در گردش اعطا شده (حدود ۸۲ درصد) و سهم مجموع تسهیلات اعطایی ایجاد و توسعه‌ای بخش صنعت و معدن در این دو سال کمتر از ۱۴ درصد می‌باشد (نمودار ۱-۵ و جدول ۵-۲).

نمودار (۱-۵): ترکیب تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری به بخش صنعت و معدن در سال ۱۳۹۵ (درصد)

مأخذ: بانک مرکزی ج.ا.ایران.

نکته حایز اهمیت آن است که میزان تسهیلات اعطایی در قالب تسهیلات ایجاد در سال ۱۳۹۵ با رشد چشمگیری مواجه بوده به طوری که از میزان حدود ۸۳ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۹۴ به حدود ۱۲۷ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۹۵ افزایش یافت (رشد حدود ۵۴ درصد). این امر از اهتمام نظام بانکی

۱. با توجه به اینکه واحدهای کوچک و متوسط در تأمین مالی با مشکل مواجهند و بخش قابل توجهی از مجوزهای فعالیت صادر شده توسط وزارت صنعت و معدن مربوط به SME ها است، در طرح رونق تولید در راستای حمایت از صنایع کوچک و متوسط، تسهیلاتی برای این بنگاهها در نظر گرفته شده است.

جهت تحریک سرمایه‌گذاری و توسعه ظرفیت‌های تولیدی حکایت می‌کند و نتیجه این رویکرد را می‌توان تا حدی در رشد تولیدات و سرمایه‌گذاری‌های صنعتی در سال ۱۳۹۵ مشاهده کرد.

جدول (۵-۲): ترکیب مصرف تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری به کل اقتصاد و بخش صنعت و معدن طی دوره

۹۵-۱۳۹۳ (میلیارد ریال)

سال		۱۳۹۳				۱۳۹۴				۱۳۹۵			
بخش		صنعت و معدن		کل بخش‌ها		صنعت و معدن		کل بخش‌ها		صنعت و معدن		کل بخش‌ها	
هدف از تسهیلات		مبلغ	سهم (درصد)	مبلغ	سهم (درصد)	مبلغ	سهم (درصد)	مبلغ	سهم (درصد)	مبلغ	سهم (درصد)	مبلغ	سهم (درصد)
ایجاد		۸۸۶۴۶	۸,۳	۳۶۸۰۷۱	۱۰,۸	۸۳۱۳۱	۶,۸	۴۲۰۷۶۴	۱۰,۱	۱۲۷۸۰۷	۷,۹	۵۳۴۲۵۳	۹,۷
سرمایه در گردش		۸۶۱۵۹۲	۸۰,۹	۲۰۷۰۷۲۲	۶۰,۷	۱۰۰۲۷۹۰	۸۲,۲	۲۶۳۴۲۶۱	۶۳,۱	۱۳۲۴۹۷۳	۸۲,۳	۳۵۱۱۷۹۴	۶۴,۰
تعمیر		۲۱۸۵	۰,۲	۷۱۳۴۰	۲,۱	۴۲۴۹	۰,۳	۷۱۱۲۰	۱,۷	۴۶۶۲	۰,۳	۹۰۳۴۴	۱,۶
توسعه		۵۴۹۴۶	۵,۲	۲۱۲۶۴۸	۶,۲	۷۵۱۷۳	۶,۲	۲۳۱۰۰۳	۵,۵	۶۳۷۷۰	۴,۰	۲۳۹۲۵۴	۴,۴
خرید کالای شخصی		۲۷۴۹۴	۲,۶	۲۲۲۶۹۴	۶,۵	۲۲۴۰۳	۱,۸	۳۷۲۲۹۷	۸,۹	۳۴۳۳۰	۲,۱	۴۸۱۹۶۹	۸,۸
خرید مسکن		۳۶۱۹	۰,۳	۲۴۸۸۹۵	۷,۳	۷۸۷۷	۰,۶	۱۹۳۳۷۶	۴,۶	۶۸۶۱	۰,۴	۲۲۰۷۰۸	۴,۰
سایر		۲۶۴۴۱	۲,۵	۲۱۹۷۸۴	۶,۴	۲۳۸۶۹	۲	۲۵۰۵۰۲	۶,۰	۴۶۷۹۲	۲,۹	۴۰۵۳۳۱	۷,۴
جمع		۱۰۶۴۹۲۴	۱۰۰	۳۴۱۴۱۵۴	۱۰۰	۱۲۱۹۴۹۳	۱۰۰	۴۱۷۳۲۳۳	۱۰۰	۱۶۰۹۱۹۴	۱۰۰,۰	۵۴۸۳۶۵۳	۱۰۰,۰

مأخذ: بانک مرکزی ج.ا.ایران.

با توجه به تأثیرگذار بودن سیاست‌های پولی و تغییر آن‌ها بر عملکرد نظام بانکی و تأمین مالی، در بسته سیاست‌های پولی سال ۱۳۹۵، نرخ سود سپرده بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در این سال نسبت به سال قبل حدود ۵ درصد کاهش یافت (جدول ۵-۳). همچنین نرخ سود تسهیلات اعطایی در سال ۱۳۹۵ در مقایسه با سال ۱۳۹۴ نیز کاهش یافته به طوری که میزان کاهش نرخ سود عقود غیر مشارکتی و عقود مشارکتی به ترتیب حدود ۳ و ۶ درصد بوده است.^۱

۱. نرخ سود سپرده سال ۱۳۹۵، ۱۵ درصد و نرخ سود تسهیلات عقود مشارکتی و غیر مشارکتی حداکثر ۱۸ درصد به تصویب رسیده است.

جدول (۳-۵): نرخ‌های سود سپرده و تسهیلات طی دوره ۱۳۹۰-۹۵ (درصد)

شرح	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
نرخ سود سپرده	۱۷	۱۷	۱۷-۲۱٫۵	۲۲	۲۰	حداکثر ۱۵
نرخ سود عقود غیر مشارکتی	۱۴	۱۴	۱۴	۲۲	حداکثر ۲۱	حداکثر ۱۸
نرخ سود عقود مشارکتی	۱۸-۲۱	۱۸-۲۱	۱۸-۲۱	حداقل ۲۱	حداکثر ۲۴	حداکثر ۱۸

مأخذ: بانک مرکزی ج.ا.ایران.

با عنایت به اینکه اعطای تسهیلات بانک‌ها و موسسات اعتباری کشور به‌طور کلی در قالب سه نوع عقود قرض‌الحسنه، مبادله‌ای و مشارکتی انجام می‌پذیرد^۱، سهم عقود مبادله‌ای از کل مانده تسهیلات بانکی در سال ۱۳۹۵ حدود ۳۳/۴ درصد بوده که نسبت به سهم حدود ۳۲/۸ درصدی آن در سال ۱۳۹۴، به میزان ۰/۴ درصد افزایش نشان می‌دهد. در مقابل سهم عقود مشارکتی در سال ۱۳۹۵ در قیاس با سال قبل، ۲/۴۳ درصد کاهش داشته است (کاهش سهم از ۵۱/۱۷ درصد در سال ۱۳۹۴ به ۴۸/۷۴ درصد در سال ۱۳۹۵). کاهش سهم عقود مشارکتی در سال ۱۳۹۵ در حالی است که این عقود همچنان سهم بالایی از مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری را به خود اختصاص داده است. اعطای تسهیلات در قالب عقود مشارکتی (دارای نرخ سود بالا) به بخش تولید و به‌ویژه بخش صنعت و معدن^۲، با توجه به نرخ بالای آن‌ها در قیاس با عقود مبادله‌ای، لزوماً هزینه‌های تأمین مالی آن‌ها را کاهش نمی‌دهد.

روند اعطای تسهیلات بانک‌ها و موسسات اعتباری به بخش صنعت و معدن در سال ۱۳۹۵ تا حد زیادی در ادامه روند حاکم بر این بخش در دوره ۱۳۹۰-۹۴ بوده است. در مجموع، میزان تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری به کل بخش‌های اقتصادی در دوره ۱۳۹۰-۹۵ معادل ۱۹۳۹۵ هزار میلیارد ریال بوده است. میزان تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری به کل بخش‌ها در دوره مذکور به‌غیر از سال ۱۳۹۱، دارای روند افزایشی بوده و به‌طور متوسط سالانه ۲۹/۷ درصد رشد داشته است. علاوه بر این، بخش صنعت و معدن در سال‌های ۱۳۹۰-۹۵ فارغ از رونق یا رکود، به‌طور متوسط سالانه سهم حدود ۳۰ درصدی از تسهیلات نظام بانکی را به خود اختصاص داده است. به علاوه از کل

۱. براساس مجموعه سیاست‌های پولی، اعتباری و نظارتی نظام بانکی مصوب ۱۳۹۰/۱۰/۲۰

۲. هرچند در طبقه‌بندی‌ها، گروه سایر نیز وجود دارد، بیشترین سهم آن مربوط به مطالبات غیرجاری است که در زمره عقود به‌شمار نمی‌رود و خرید دین نیز جزئی از عقود مبادله‌ای است.

۳. بخش صنعت و معدن به علت دارا بودن سهم حدود ۳۰ درصدی از دریافت تسهیلات، متأثر از افزایش هزینه‌های تأمین مالی و به تبع آن افزایش هزینه‌های تولید است.

تسهیلات اعطایی به بخش‌های مختلف اقتصادی و بخش صنعت و معدن در دوره ۹۵-۱۳۹۳، سهم عمده تسهیلات پرداختی در قالب سرمایه در گردش بوده که برای بخش صنعت و معدن آثار توسعه‌ای به همراه ندارد.

۵-۱-۲. نقش بانک تخصصی صنعت و معدن

تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن در سال ۱۳۹۵ در قیاس با سال ۱۳۹۴ حدود ۶/۲ درصد افزایش داشت. این در حالی است که سهم این بانک از تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن در سال ۱۳۹۵ حدود ۲/۵ درصد بوده که نسبت به سال قبل، ۹/۱ درصد کاهش یافت (جدول ۴-۵).

جدول (۴-۵): تسهیلات بانک صنعت و معدن و سهم آن از کل اعتبارات بخش صنعت و معدن طی دوره ۹۵-۱۳۹۰

شرح	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن (هزار میلیارد ریال)	۶۳۴	۶۱۹	۷۰۶	۱۰۶۵	۱۲۱۹	۱۶۱۰
تسهیلات بانک صنعت و معدن (هزار میلیارد ریال)	۱۲۵/۶	۳۱/۹	۴۰/۲	۴۹/۸	۸۱/۶	۸۳/۸
سهم بانک صنعت و معدن از تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن (درصد)	۴/۰۳	۵/۱	۵/۷	۴/۷	۶/۷	۵/۲
رشد تسهیلات بانک صنعت و معدن (درصد)	-	۲۴/۷	۲۶	۲۴	۶۴	۲/۶

مأخذ: بانک صنعت و معدن.

تسهیلات این بانک در سال ۱۳۹۵ مطابق با اولویت‌های اعلامی وزارت صنعت، معدن و تجارت عمدتاً معطوف به طرح‌های مرتبط با صنایع دارویی، سلولزی و شیمیایی؛ صنایع فلزی و ماشین‌سازی؛ تولید برق و صنایع برقی خانگی؛ ساختمانی، معادن و کانی‌های غیرفلزی بود.

از دیگر کارکردهای این بانک در سال ۱۳۹۵ عاملیت وجوه صندوق توسعه ملی مطابق ماده ۵۷ قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) بوده است. این امر سبب شد که سپرده‌های بانک صنعت و معدن در سال ۱۳۹۵ رشد قابل توجه حدود ۱۱۸ درصدی را تجربه کنند (جدول ۵-۵). علاوه بر این، بانک صنعت و معدن علاوه بر ارائه تسهیلات به طرح‌های متوسط و بزرگ،

در راستای طرح رونق تولید با تأمین مالی سرمایه در گردش حدود ۱۵۸۶ واحد تولیدی کوچک و متوسط به میزان ۲۲۶۰۰ میلیارد ریال، رتبه سوم را در میان تمامی بانک‌های کشور به دست آورد.^۱

جدول (۵-۵): عملکرد بانک صنعت و معدن طی دوره ۹۵-۱۳۹۴ (میلیارد ریال)

شرح	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	درصد تغییر
مانده سپرده‌ها	۳۰۷۲۸	۶۶۹۹۰	۱۱۸
گشایش اعتبارات اسنادی ریالی	۵۰۱۸	۸۳۶۰	۶۶٫۶
گشایش اعتبارات اسنادی ارزی (میلیون دلار)	۳۱۱	۱۱۱۲	۲۵۷٫۶
مصوبات	۱۹۰۵۹۷	۱۳۸۹۲۸	-۲۷٫۱
قراردادها	۷۶۷۳۷	۹۱۰۷۴	۱۸٫۷
پرداخت‌ها ^۲	۸۱۶۳۴	۸۳۷۸۰	۲٫۶
وصولی‌ها	۴۴۹۰۶	۵۳۵۸۹	۱۹٫۳
مانده مطالبات جاری (خالص) ^۳	۲۷۵۸۴۰	۳۳۳۷۲۳	۲۱
مانده مطالبات جاری-ریالی	۸۹۳۷۶	۱۰۴۴۱۹	۱۶٫۸
مانده مطالبات جاری-ارزی	۱۸۶۴۶۴	۲۲۹۳۰۴	۲۳
مانده مطالبات غیرجاری ^۴	۲۵۰۹۴	۳۰۴۹۸	۲۱٫۵
مانده مطالبات غیرجاری-ریالی	۲۰۲۱۴	۲۴۵۱۳	۲۱٫۳
مانده مطالبات غیرجاری-ارزی	۴۸۸۰	۵۹۸۵	۲۲٫۶
مانده کل مطالبات	۳۰۰۹۳۴	۳۶۴۲۲۱	۲۱
مانده کل مطالبات-ریالی	۱۰۹۵۹۰	۱۲۸۹۳۲	۱۷٫۶
مانده کل مطالبات-ارزی	۱۹۱۳۴۴	۲۳۵۲۸۹	۲۳
شاخص ریسک اعتباری بانک (درصد) براساس مانده مطالبات ناخالص	۱۱٫۳	۸	-۳۰

مأخذ: گزارش عملکرد ۱۳۹۵ وزارت صنعت، معدن و تجارت.

۱. نرخ سود اعطای تسهیلات بانک صنعت و معدن ۱۸ درصد بوده و به طرح‌های ارزیابی و معرفی شده از سوی وزارت صنعت، معدن و تجارت تخصیص یافته است.

۲. شامل پرداخت از منابع داخلی، وجوه اداره شده، حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی است.

۳. پس از کسر سود سال‌های آتی و حساب مشترک مشارکت مدنی ارزی.

۴. سررسید گذشته + معوق + مشکوک الوصول.

میزان تسهیلات اعطایی این بانک در دوره ۹۵-۱۳۹۰ به طور متوسط سالانه حدود ۲۸ درصد رشد داشته است؛ به طوری که از میزان ۶/۲۵ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۹۱ به حدود ۸۳/۸ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۹۵ رسید. به رغم روند افزایش تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن در دوره ۹۴-۱۳۹۰، رشد تسهیلات اعطایی این بانک در سال ۱۳۹۵ عمدتاً به علت محدودیت منابع قابل توجه نبوده است.

۵-۲. صندوق توسعه ملی

عملکرد صندوق توسعه ملی نشان می دهد اعطای تسهیلات ریالی به بخش صنعت و معدن در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال قبل خود ۷۶ درصد رشد داشته است. بخش صنعت یکی از حوزه های مهم در برخورداری از تسهیلات این صندوق به شمار می رود. بیشترین زیر بخش های صنعتی دریافت کننده تسهیلات نیز از صنایع منبع محور همچون محصولات شیمیایی، فلزات اساسی و کانی های غیرفلزی به شمار می روند. مهمترین بخش های صنعتی بهره مند از تسهیلات ارزی صندوق توسعه ملی شامل طرح های پتروشیمی، فولادی، سیمان، کاشی، سنگ و صنایع مشابه بوده است (جدول ۵-۶).

جدول (۵-۶): تسهیلات صندوق توسعه ملی به بخش صنعت و معدن طی دوره ۹۵-۱۳۹۱

نوع تسهیلات	تا سال ۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
ریالی (میلیون ریال)	۵۷۳۴۰	۲۵۷۹۰	۱۵۸۰۰	۱۷۰۰۰	۳۰۰۰۰
ارزی (میلیون دلار)	۳۱۷۸۲۱	۴۶۶۶	۶۱۱۲	۳۴۹۲	عدم دسترسی

مأخذ: مصوبات صندوق توسعه ملی.

۱. گزارش عملکرد تفکیکی تسهیلات پرداختی صندوق در سایت صندوق توسعه ملی ارائه نشده است؛ بنابراین، میزان تسهیلات براساس مصاحبه رئیس صندوق برای این سال در طرح های صنعتی ارائه شده است.

<http://www.ndf.ir>

۲. با احتساب سرمایه در گردش طرح های توسعه ای کشاورزی.

۳. با توجه به اینکه آمار تسهیلات ارزی صندوق توسعه ملی سال ۱۳۹۱ از ابتدای تأسیس تا ۱۳۹۱ بوده و اینکه صندوق توسعه ملی از ابتدای برنامه پنجم تأسیس شده است؛ از میانگین نرخ ارز دو سال ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ برای تبدیل مبلغ آن به ریال، استفاده شده است.

۳-۵. تأمین مالی صنایع کوچک و متوسط

۱-۳-۵. طرح رونق تولید

در سال ۱۳۹۵ در راستای طرح رونق تولید (وفق سیاست‌های اقتصاد مقاومتی^۱)، به ۹۴۹۶ واحد تولیدی کوچک و متوسط و ۱۴۱۷ طرح نیمه‌تمام دارای پیشرفت فیزیکی بالای ۶۰ درصد جمعاً حدود ۱۱ هزار میلیارد ریال تسهیلات بانکی پرداخت شد که این امر تا حدودی مشکلات تأمین مالی این بنگاه‌ها را مرتفع نمود و گامی در جهت بهبود و رونق تولید بود (جدول ۵-۷). با این حال به دلیل عدم ارائه گزارش جامعی از عملکرد این طرح هنوز امکان ارزیابی دقیق آن با محدودیت مواجه است.

جدول (۵-۷): تعداد طرح‌ها و واحدهای تولیدی متقاضی و دریافت‌کننده تسهیلات وزارت صنعت، معدن، تجارت در سال ۱۳۹۵ (میلیارد ریال)

تعداد طرح‌ها و واحدهای تولیدی متقاضی و دریافت‌کننده تسهیلات	تعداد طرح‌ها و واحدهای تولیدی متقاضی و دریافت‌کننده تسهیلات	تعداد طرح‌ها و واحدهای تولیدی متقاضی و دریافت‌کننده تسهیلات	تعداد طرح‌ها و واحدهای تولیدی متقاضی و دریافت‌کننده تسهیلات
تعداد طرح‌ها و واحدهای تولیدی متقاضی و دریافت‌کننده تسهیلات	تعداد طرح‌ها و واحدهای تولیدی متقاضی و دریافت‌کننده تسهیلات	تعداد طرح‌ها و واحدهای تولیدی متقاضی و دریافت‌کننده تسهیلات	تعداد طرح‌ها و واحدهای تولیدی متقاضی و دریافت‌کننده تسهیلات
تعداد طرح‌ها و واحدهای تولیدی متقاضی و دریافت‌کننده تسهیلات	تعداد طرح‌ها و واحدهای تولیدی متقاضی و دریافت‌کننده تسهیلات	تعداد طرح‌ها و واحدهای تولیدی متقاضی و دریافت‌کننده تسهیلات	تعداد طرح‌ها و واحدهای تولیدی متقاضی و دریافت‌کننده تسهیلات
تعداد طرح‌ها و واحدهای تولیدی متقاضی و دریافت‌کننده تسهیلات	تعداد طرح‌ها و واحدهای تولیدی متقاضی و دریافت‌کننده تسهیلات	تعداد طرح‌ها و واحدهای تولیدی متقاضی و دریافت‌کننده تسهیلات	تعداد طرح‌ها و واحدهای تولیدی متقاضی و دریافت‌کننده تسهیلات

مأخذ: گزارش عملکرد پروژه رونق تولید.^۲

۲-۳-۵. صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک ایران^۳

ارزش ضمانت‌نامه‌های صادره صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک ایران در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۹۴ با رشد ۳/۲۱ درصدی از نظر تعداد و رشد ۶۶ درصدی از نظر مبلغ مواجه بوده است (جدول ۵-۸).

۱. طبق تبصره ۱۶ قانون بودجه کشور سال ۱۳۹۵، به دولت اجازه داده می‌شود برای تسريع در اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی به منظور تأمین اعتبار مورد نیاز پروژه‌های مصوب ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی، علاوه بر اعتباراتی که در بودجه دستگاه‌های اجرایی منصوب شده است، نسبت به استفاده از منابع بودجه حداکثر تا ۱۰ درصد اعتبارات هزینه‌ای (به استثنای فصول اول و ششم) و پنج درصد اعتبارات طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای به پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و تصویب ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی برای تأمین اعتبار اجرای برنامه‌ها، طرح‌ها و پروژه‌های اقتصادی مورد استفاده قرار دهد.

۲. نامه وزارت صنعت، معدن و تجارت به معاون اول رئیس‌جمهور در تاریخ ۱۳۹۵/۱۲/۱۸ به شماره نامه ۶۰/۲۷۵۸۶۵

۳. این صندوق خدماتی از قبیل تضمین حداکثر ۷۰ درصد و در مناطق کمتر توسعه یافته تا ۸۵ درصد اصل و سود تسهیلات بانکی به صنایع؛ ضمانت‌نامه پرداخت سود و عوارض گمرکی و ترخیص موقت؛ ضمانت‌نامه ترانزیت کالا؛ ضمانت‌نامه شرکت در مناقصات و مزایده؛ ضمانت‌نامه حسن انجام کار؛ پذیرش ریسک اعتبار خریدار (LC ریالی)؛ پذیرش ریسک ناشی از نوسانات نرخ ارز و اعتبارسنجی داخلی و خارجی را ارائه می‌دهد. سرمایه تأسیس این صندوق ۵۰۰ میلیارد ریال بوده و در سال ۱۳۹۴ افزایش سرمایه معادل ریالی ۲۵ میلیون دلار و نیز ۱۵ میلیارد ریال داشته است. این افزایش سرمایه ۷۰ درصد از ارزش فعالیت‌های بیمه‌ای و ضمانت‌نامه‌ای سال ۱۳۹۴ این صندوق را شامل می‌شود.

جدول (۵-۸): مبلغ ضمانت‌نامه‌های صادره و تمدیدی صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک ایران

طی دوره ۹۵-۱۳۹۴

عنوان	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	درصد تغییر
ضمانت‌نامه‌های صادره و تمدیدی	تعداد ضمانت‌نامه (فقره)	۲۸۲	۳۵۲
	مبلغ ضمانت‌نامه (میلیارد ریال)	۱۱۱۱	۱۸۴۷٫۳
			۶۶

مأخذ: عملکرد صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک ایران و گزارش عملکرد وزارت صنعت، معدن و تجارت در سال ۱۳۹۵.

ضمانت‌نامه‌های صادره و تمدید شده به صنایع کوچک در سال ۱۳۹۵ ارزشی معادل ۱۸۴۷/۳ میلیارد ریال و در قالب ۳۵۲ ضمانت‌نامه صورت پذیرفت. از نقطه نظر ترکیب ضمانت‌نامه‌های صادره، حدود ۵۴۵ میلیارد ریال از آن جهت طرح‌های ایجاد؛ حدود ۵۰۴ میلیارد ریال از آن برای سرمایه در گردش؛ حدود ۱۲۸ میلیارد ریال برای طرح‌های توسعه‌ای و ۳۹ میلیارد ریال برای ضمانت‌نامه پیش پرداخت صنایع کوچک صادر شده است. این در حالی است که طی دوره ۹۴-۱۳۸۶ تنها تعداد ۷۴۱ فقره ضمانت‌نامه به ارزش ۳۱۰۱ میلیارد ریال توسط صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک ایران صادر شده بود.

۵-۳-۳. صندوق حمایت از تحقیق و توسعه صنایع الکترونیک (صحا)^۱

صندوق حمایت از تحقیق و توسعه صنایع الکترونیک یکی از صندوق‌های زیرمجموعه وزارت صنعت، معدن و تجارت است که هدف عمده آن تقویت صنایع کوچک و متوسط از طریق ارائه خدمات کارشناسی، صدور ضمانت‌نامه، حمایت مالی و اعتباری به صورت تسهیلات با نرخ ترجیحی و اعطای کمک‌های بلاعوض است. با این حال از اولویت‌های تحت حمایت این صندوق می‌توان به فناوری اطلاعات و ارتباطات؛ صنایع زیرساختی؛ نیرو و انرژی‌های نو؛ صنایع الکترونیک مصرفی؛ بهداشت و درمان (مهندسی پزشکی)؛ صنایع دفاعی، هوا و فضا و خودرو اشاره کرد.

تسهیلات اعطایی این صندوق (قراردادهای منعقد شده) در سال ۱۳۹۵ به میزان ۶۶۷ میلیارد ریال در قالب ۱۶۱ طرح بوده که در مقایسه با میزان آن در سال ۱۳۹۴ (حدود ۹۸۰ میلیارد ریال) کاهش در حدود

۱. سرمایه اولیه این صندوق ۵۰ میلیارد ریال بوده که در سال‌های ۱۳۸۲ در حدود ۵۰۰ میلیارد ریال و در سال ۱۳۹۴ در حدود ۱۲۴۲ میلیارد ریال افزایش سرمایه داشته است. این افزایش سرمایه شامل ارزشی معادل ۱۲۰ درصد از حجم فعالیت‌های بیمه‌ای و تضمینی سال ۱۳۹۴ بوده است.

۳۱/۹ درصد داشته است. همچنین، صنایع الکترونیک کاربردی و صنایع اتوماسیون بیشترین سهم از تسهیلات را در اختیار دارند. نکته قابل ذکر این است که این صندوق در سال ۱۳۹۵ تسهیلاتی به میزان ۵۸۶ میلیارد ریال برای طرح‌های در دست عقد قرارداد و ۷۴۰ میلیارد ریال در قالب طرح‌های مصوب در نظر گرفته است. علاوه بر این صندوق حمایت از تحقیق و توسعه صنایع الکترونیک، به میزان ۵۲۴ میلیارد ریال ضمانت‌نامه در قالب ۱۰۶ طرح صادر و تمدید کرده است. همچنین ارزش ضمانت‌نامه‌های مصوب و در دست صدور این صندوق ۹۹۱ میلیارد ریال و در قالب ۱۲۷ طرح بود. این صندوق در دوره ۹۴-۱۳۷۷ برای ۱۰۷۳ طرح تسهیلاتی به میزان ۲۹۸۰ میلیارد ریال عقد قرارداد انجام داده که از این میزان حدود ۲۲۷۰ میلیارد ریال پرداخت شده است. علاوه بر این کل بازپرداخت‌های انجام شده در دوره مذکور معادل ۱۸۷۴ میلیارد ریال بوده است.

۵-۳-۴- سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران

سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی در تخصیص اعتبارات عمرانی بودجه دولت به صنایع کوچک و متوسط نقش مهمی دارد که معمولاً در قالب دو طرح صورت می‌پذیرد. یک طرح مربوط به «کمک‌های فنی و اعتباری به صنایع کوچک و متوسط» و طرح دیگر در ارتباط با پروژه «کمک به نوسازی و تجدید ساختار صنایع در قالب وجوه اداره شده» است.

الف. طرح کمک‌های فنی و اعتباری به صنایع کوچک و متوسط: عملکرد سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی در چارچوب این طرح در سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد نه تنها بودجه مصوب برای کمک‌های فنی و اعتباری در این سال نسبت به سال ۱۳۹۴، با رشد منفی ۸/۵۱ درصدی مواجه شد؛ بلکه در عمل هیچ مبلغی در این ارتباط تخصیص نیافت (جدول ۵-۹).

در دوره ۹۵-۱۳۹۰ در مجموع ارزش کمک‌های فنی و اعتباری مصوب برابر با ۶۲۱ میلیارد ریال بوده که ۳۹ درصد از آن تخصیص یافته است. از مجموع ۲۴۳ میلیارد ریال بودجه تخصیصی به صنایع کوچک و متوسط در این ۶ سال، تقریباً نیمی از آن به میزان ۱۱۴ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۰ انجام گرفته است.

جدول (۹-۵): عملکرد کلی طرح کمک‌های فنی و اعتباری طی دوره ۱۳۹۰-۹۵ (میلیارد ریال)

سال	بودجه مصوب	بودجه تخصیصی	تخصیصی به مصوب (درصد)
۱۳۹۰	۱۱۴	۱۱۴	۱۰۰
۱۳۹۱	۱۲۸	۱۹	۱۴
۱۳۹۲	۱۲۰	۴۵	۳۸
۱۳۹۳	۸۰	۳۷	۴۶
۱۳۹۴	۹۴	۲۹	۳۱
۱۳۹۵	۸۶	۰	۰
مجموع	۶۲۱	۲۴۳	۳۹

مأخذ: سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی.

ب. طرح کمک به نوسازی و تجدید ساختار صنایع: بررسی عملکرد سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی در چارچوب این طرح بیانگر این است که در سال ۱۳۹۵ علاوه بر اینکه بودجه مصوب طرح کمک به نوسازی و تجدید ساختار صنایع نسبت به سال ۱۳۹۴ با کاهش مواجه شد (رشد منفی حدود ۲۵ درصدی)، هیچ مقداری از اعتبار پیش‌بینی شده تخصیص نیافت (جدول ۱۰-۵).

جدول (۱۰-۵): عملکرد کلی وجوه اداره شده طرح کمک به نوسازی و تجدید ساختار صنایع طی دوره ۱۳۹۰-۹۵

سال	بودجه مصوب (میلیارد ریال)	بودجه تخصیصی (میلیارد ریال)	نسبت بودجه تخصیصی به مصوب (درصد)
۱۳۹۰	۶۱۵,۴	۳۷۸,۸	۶۲
۱۳۹۱	۴۹۰	۱۴۰	۲۹
۱۳۹۲	۳۳۹	۸۴,۴	۲۵
۱۳۹۳	۲۶۴,۷	۱۰۹,۵	۴۱
۱۳۹۴	۳۱۹,۳	۵۴,۳	۱۷
۱۳۹۵	۲۳۸	۰	۰
مجموع	۲۲۶۶,۳	۷۶۷	۳۴

مأخذ: سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی.

طی دوره ۹۵-۱۳۹۰ در مجموع ارزش بودجه مصوب مربوط به این طرح برابر با ۲۲۲۶٫۳ میلیارد ریال بوده که حدود ۳۴ درصد از آن تخصیص یافته است. از کل بودجه تخصیصی به نوسازی و تجدید ساختار صنایع در این دوره حدود نیمی از آن در سال ۱۳۹۰ انجام گرفته است.

۴-۵. صندوق های ضمانتی و بیمه ای

۴-۵-۱. صندوق ضمانت صادرات ایران^۱

صندوق ضمانت صادرات ایران در سال ۱۳۹۵ با یک چرخش راهبردی در جهت گیری های خود مواجه بود. در این سال صندوق مذکور از یکسوازی پوشش های ضمانتی به سمت ارائه خدمات بیمه ای حرکت کرد و از سوی دیگر جهت منابع خود را به سمت پوشش های بیمه ای واحدهای تجاری بزرگتر معطوف نمود. ارزش پوشش های بیمه ای این صندوق در سال ۱۳۹۵ رشد چشمگیری (۷/۱۵۳ درصد) را تجربه کرد به طوری که از میزان ۲۱۵/۲ میلیون دلار در سال ۱۳۹۴ به ۵۴۶ میلیون دلار در سال ۱۳۹۵ رسید. با این وجود تعداد طرح های تحت پوشش بیمه ای این صندوق در سال ۱۳۹۵ کاهش یافت (از ۲۲۳ طرح در سال ۱۳۹۴ به ۱۷۸ طرح در سال ۱۳۹۵).

از طرف دیگر، ارزش و تعداد ضمانت نامه های صادر شده در سال ۱۳۹۵ در مقایسه با سال قبل خود به ترتیب با کاهش رشد ۱۱ و ۴/۱۶ درصدی مواجه شد. به طوری که در سال ۱۳۹۵ حدود ۶۰۱ میلیون دلار ضمانت نامه در قالب ۴۲۰ طرح، توسط این صندوق صادر شده است (تعداد و ارزش بیمه نامه های صادر شده در سال ۱۳۹۴ به ترتیب ۴۷۲ طرح و ۷۱۹ میلیون دلار بوده است) (جدول ۵-۱۱).

۱. این صندوق به منظور امنیت مالی صادرکنندگان کشور، تشویق صادرکنندگان به توسعه فعالیت های صادراتی (به ویژه صادرات غیر نفتی)، کاهش نگرانی آن ها در زمینه وجود ریسک های سیاسی و تجاری، ارائه پوشش های لازم به آن ها در مقابل ریسک های سیاسی و تجاری، توسط دولت و با همکاری آنکند ایجاد شده است و اغلب ریسک هایی را پوشش می دهند که معمولاً از سوی شرکت های بیمه تجاری قابل پوشش نیستند. علاوه بر این، خدمات قابل ارائه این صندوق شامل صدور بیمه نامه، صدور ضمانت نامه، عقد قراردادهای اتکایی و ارائه تسهیلات است. آخرین سرمایه ثبت شده این صندوق ۱۲۰۰ میلیارد ریال بوده که در سال ۱۳۹۴ در حدود ۲۰۰ میلیون دلار افزایش سرمایه داشته است. این افزایش سرمایه در قیاس با حجم فعالیت های بیمه ای و تضمینی این صندوق قابل توجه است و ۲۰ درصد ارزش فعالیت های سال ۱۳۹۴ را شامل می شود. در حالی که با وجود افزایش سرمایه این صندوق، مقدار آن بسیار محدود است و در قیاس با نیازهای بخش واقعی، ناچیز است که امکان ارائه خدمات مالی در سطح بالا را سلب می کند.

جدول (۱۱-۵): بیمه نامه‌ها و ضمانت نامه‌ها صادر شده توسط صندوق ضمانت صادرات ایران

در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵

عنوان	تعداد		ارزش پوشش (میلیون دلار)		درصد تغییر	
	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۵	تعداد	ارزش
پوشش‌های بیمه‌ای	۲۲۳	۱۷۸	۲۱۵,۲	۵۴۶	-۲۰,۲	۱۵۳,۷
پوشش‌های تضمینی	۴۷۲	۴۲۰	۷۱۹	۶۰۱	-۱۱	-۱۶,۴

مأخذ: عملکرد صندوق ضمانت صادرات ایران.

حدود ۸۶ درصد از کل پوشش‌های صندوق در سال ۱۳۹۴ مربوط به بخش صنعت و ۵۴ درصد از کل پوشش‌های بیمه‌ای این سال مربوط به کشورهای پرریسک (کشورهای با درجه ریسک ۶ و ۷) بود؛ که عمدتاً به سمت خدمات فنی و مهندسی، محصولات شیمیایی و محصولات صنعتی معطوف شد. صندوق ضمانت صادرات در دوره ۹۴-۱۳۹۱ در مجموع ۳۵/۱ میلیارد دلار بیمه نامه و در حدود ۲/۹۴ میلیارد دلار ضمانت نامه صادر کرده است.^۱

۵-۴-۲. صندوق بیمه سرمایه‌گذاری فعالیت‌های معدنی^۲

ارزش بیمه نامه‌های صادر شده صندوق بیمه سرمایه‌گذاری فعالیت‌های معدنی در سال ۱۳۹۵ حدود ۱۳۰۰ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال قبل خود با رشد چشمگیری مواجه بوده و حدود ۴ برابر شده است؛ به طوریکه از ۳۲۶^۳ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۴ به حدود ۱۳۰۰ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۵ رسید. در مجموع به علت عملکرد مثبت صندوق‌های حمایتی در تأمین مالی بنگاه‌های تولیدی و افزایش

۱. خدمات قابل ارائه این صندوق صدور بیمه نامه، صدور ضمانت نامه، عقد قراردادهای اتمکایی و ارائه تسهیلات است. از مهم‌ترین حوزه‌های تحت حمایت این صندوق، می‌توان خدمات فنی و مهندسی، محصولات صنعتی، فلزات و مصنوعات آن‌ها، محصولات کشاورزی، دام و طیور و شیلات و فرآورده‌های جنبی را نام برد.

۲. خدمات قابل ارائه این صندوق، شامل صدور بیمه نامه؛ صدور بیمه نامه اعتباری، سرمایه‌گذاری (اکتشاف، بهره‌برداری، کانه‌آرایی و فرآوری؛ سرمایه‌گذاری منابع مالی صندوق (اعطای وام) است. حوزه‌های تحت حمایت این صندوق شامل حمایت از اکتشاف، بهره‌برداری و کانه‌آرایی و فرآوری است. سرمایه اولیه این صندوق حدود ۱۰۰ میلیارد ریال بوده که در سال ۱۳۹۴ افزایش سرمایه‌ای با معادل ریالی ۲۵ میلیون دلار به علاوه ۱ میلیارد دلار داشته است.

۳. آمار ارائه شده بیش از ۳۲۶ میلیارد ریال بوده است ولی مبلغ دقیق آن در دسترس نیست.

سرمایه آن‌ها، این صندوق‌ها در تسهیل روند تولید و رفع موانع دریافت تسهیلات از سوی بنگاه‌های تولیدی نقش مهمی ایفا نموده‌اند.

۵-۵. عملکرد ماده ۸ قانون هدفمند کردن یارانه‌ها

مطابق ماده ۸ قانون هدفمند کردن یارانه‌ها دولت مکلف شده بود، ۳۰ درصد از خالص وجوه حاصل از اجرای این قانون برای پرداخت کمک‌های بلاعوض، یارانه سود تسهیلات و وجوه اداره شده برای اجرای مواردی چون اصلاح ساختار فناوریانه بنگاه‌های اقتصادی و حمایت از تولیدکنندگان بخش کشاورزی و صنعتی اختصاص دهد. با این حال، در قانون بودجه سال ۱۳۹۵ (بند تبصره ۱۴) منابع مالی در نظر گرفته شده در ارتباط با اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها برای حمایت از بخش تولید، تنها معطوف به حذف یارانه‌های برخی خانوارهای مشمول (منابع حاصل از اجرای بند (الف)^۱ این تبصره) شد. از اینرو به نظر می‌رسد که بخش صنعت و معدن در این سال بهره‌چندانی از منابع قانون مذکور نبرده باشد. این درحالی‌که است که در قانون بودجه سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ به ترتیب ۱۰۰ و ۵۲ هزار میلیارد ریال از منابع هدفمندی یارانه‌ها برای بخش تولید در نظر گرفته شد. اگرچه تنها به ترتیب حدود ۶/۲۳ و ۴۶ هزار میلیارد ریال آن به بخش تولید پرداخت شد.^۲

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری فصل پنجم

مجموع سیاست‌های کلان اقتصادی در سال ۱۳۹۵ با هدف رشد اقتصادی و خروج از رکود سامان‌دهی شده بود. از جمله موارد اثرگذار بر رشد اقتصادی صنعت و معدن در این سال تأمین مالی فعالیت‌های بخش بود که عمدتاً از طریق بانک‌ها تأمین شد. تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری به بخش صنعت و معدن در سال ۱۳۹۵، با رشدی بیش از ۳۲ درصدی روبرو شد و سهم این بخش از کل تسهیلات بانکی را حدود ۱ واحد درصد افزایش داد. با این وجود، بخشی از تسهیلات اعطایی مربوط به امهال و استمهال تسهیلات سال‌های گذشته بوده که از طریق آن تسهیلات جدیدی اعطا نشد.

سیاست اعتباری دولت و بانک مرکزی در این بخش معطوف به دو رویکرد کلی بود. از یکسو در راستای حمایت از سرمایه‌گذاری‌های بخش مولد و توسعه ظرفیت‌های تولیدی، میزان تسهیلات اعطایی در قالب

۱. دولت موظف است در سال ۱۳۹۵ یارانه نقدی خانوارهایی که سرپرست آن‌ها مشمول شرایطی که در عناوین ۱ تا ۶ ذکر شده است را حذف کند.

۲. در سال ۱۳۹۲ رقم مصوب بخش تولید معادل ۲۰ هزار میلیارد ریال بود که عملاً عملکردی نداشته و مبلغی تخصیص پیدا نکرده است.

تسهیلات ایجادى در سال ۱۳۹۵ افزایش یافت (رشد حدود ۵۴ درصد) که نتیجه این رویکرد را مى‌توان در رشد سرمایه‌گذارى صنعتى سال ۱۳۹۵ مشاهده کرد. از سوى دیگر در راستای سیاست‌های اقتصادى مقاومتى و حمایت از صنایع کوچک و متوسط از مدخل تسهیلات تکلیفى دولت و طرح رونق تولید، حدود ۱۱ هزار میلیارد ریال تسهیلات بانكى به واحدهای صنعتى کوچک و متوسط اعطا شد. علاوه بر این در این سال سیاست‌های اعتبارى ناظر بر کاهش نرخ سود تسهیلات بانكى بود که به دلیل عدم تعدیل نرخ سود تسهیلات بانكى متناسب با نرخ تورم از یکسو و سهم بالای عقود مشارکتى، عملاً هزینه‌های تأمین مالی در بخش کاهش چندانى نیافت. در این سال تسهیلات بانک صنعت و معدن به عنوان بانک تخصصى این بخش به علت محدودیت‌های منابع، رشد محدودى را تجربه کرد و عمدتاً معطوف به صنایع داروى، سلولزى و شیمیایى؛ صنایع فلزى و ماشین‌سازى؛ تولید برق و صنایع برقى خانگى؛ ساختمانى، معادن و کانی‌های غیرفلزى بود. در عین حال این بانک از طریق عاملیت وجوه صندوق توسعه ملی و مشارکت در طرح رونق تولید در سرمایه‌گذارى صنعتى و معدنى و تأمین مالی سرمایه در گردش واحدهای تولیدى کوچک و متوسط مشارکت داشت.

در سال ۱۳۹۵ تسهیلات اعطایى صندوق توسعه ملی به بخش صنعت و معدن با رشد مناسبى همراه بود و عمدتاً در صنایع منبع‌محور همچون صنایع شیمیایى، فلزات اساسى و کانی‌های غیرفلزى هدایت شد که به تشکیل سرمایه ناخالص در این بخش کمک شایانى توجهی کرد. بخشى از سیاست‌های کلان دولت در این سال معطوف به تأمین مالی صنایع کوچک و متوسط بود. در این خصوص علاوه بر اعطای تسهیلات در قالب طرح رونق تولید، توسعه خدمات ضمانت و بیمه‌ای ارایه‌شده توسط صندوق‌های حمایتى نیز رشد این صنایع را تحریک کرد.

یکى از ظرفیت‌های مهم تأمین مالی بخش صنعت و معدن به منظور اصلاح ساختار فناورانه آنها در چند سال اخیر منابع ناشى از قانون هدفمندکردن یارانه‌ها (وفق ماده ۸ این قانون) بوده که در سال ۱۳۹۵ با توجه به آنکه این منابع مطابق قانون بودجه این سال تنها محدود به حذف یارانه‌های برخى خانوارهای مشمول شد، عملاً بخش صنعت و معدن سهمى از این منابع نداشت.

روند تأمین مالی بخش صنعت و معدن در سال ۱۳۹۵ تا حد زیادى در ادامه روند حاکم بر تأمین مالی بخش توسط سیستم بانكى طى دوره ۹۴-۱۳۹۰ بود. به طوری‌که طى دوره مذکور، تسهیلات بانک‌ها و موسسات اعتبارى سهم عمده تأمین مالی این بخش را بر عهده داشت و حدود ۳۰ درصد تسهیلات آنها به بخش صنعت و معدن اختصاص یافت که این امر از تفاوت محسوس در اعمال سیاست‌های اعتبارى متناسب با ادوار رکود و رونق اقتصادى کشور حکایت نمى‌کند.

پیوست فصل پنجم

پیوست اول. سایر ابعاد تأمین مالی بخش صنعت و معدن

۱. تأمین مالی در بازار بورس اوراق بهادار

در سال ۱۳۹۵ مجموعاً ۲۳۸ هزار میلیارد ریال تأمین مالی در بورس اوراق بهادار (در دو بازار سهام و بازار بدهی) انجام شده که در قیاس با رقم ۲۷۵ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۹۴ کاهش ۱۳/۶ درصدی داشته است. درواقع، تأمین مالی در هر دو بازار سهام و بازار بدهی در سال ۱۳۹۵ در مقایسه با سال ۱۳۹۴ با کاهش به ترتیب ۵ و ۳/۴۵ درصد مواجه بوده است.

کاهش تأمین مالی از طریق بازار سهام در سال ۱۳۹۵ ناشی از کاهش مطالبات و آورده های نقدی و نیز سود انباشته اندوخته ها و صرف سهام بوده است. به عبارت دیگر، سهم منابع درون بنگاهی در تأمین مالی بخش صنعت و معدن کاهش یافته که این امر فشار بیشتری برای تأمین مالی فعالیت های اقتصادی از طریق نظام بانکی ایجاد می کند (جدول ۱).

جدول (۱) پیوست فصل پنجم: تغییرات تأمین مالی از طریق بورس اوراق بهادار طی دوره ۹۵-۱۳۹۲ (میلیارد ریال)

شرح	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	مجموع دوره	سهم از تأمین مالی (درصد)	تغییرات سال ۱۳۹۴ به ۱۳۹۵ (درصد)
مطالبات و آورده نقدی	۷۳۲۷۶	۱۰۵۲۲۸	۱۰۳۶۴۲	۹۹۰۱۹	۳۸۱۱۶۵	۴۱,۵	-۴/۵
سود انباشته، اندوخته ها و صرف سهام	۸۵۵۸۵	۱۰۸۲۴۴	۸۵۳۴۰	۶۸۱۵۰	۳۴۷۳۱۹	۳۷,۸	-۲۰/۱
عرضه اولیه در بورس	۲۵۹۲	۱۱۸۸۶	۲۸۳۰۲	۳۹۲۰۰	۸۱۹۸۰	۸,۹	۳۸/۵
جمع تأمین مالی از طریق سهام	۱۶۱۴۵۳	۲۲۵۳۵۹	۲۱۷۲۸۳	۲۰۶۳۷۰	۸۱۰۴۶۵	۸۸,۲	-۵
جمع تأمین مالی از طریق بدهی	۱۴۲۷۹	۳۷۰۰	۵۸۴۷۴	۳۲۰۰۰	۱۰۸۴۵۳	۱۱,۸	-۴۵/۳
جمع کل تأمین مالی	۱۷۵۷۳۲	۲۲۹۰۵۹	۲۷۵۷۵۷	۲۳۸۳۷۰	۹۱۸۹۱۸	۱۰۰	-۱۳/۶

مأخذ: سازمان بورس و اوراق بهادار.

نکته حایز اهمیت در این رابطه آن است که با توجه به ماده ۳۰ قانون رفع موانع تولید رقابت پذیر در سال ۱۳۹۵ مبنی بر «اشخاصی که آورده نقدی برای تأمین مالی پروژه، طرح و سرمایه در گردش بنگاه های

تولیدی را در قالب عقود مشارکتی فراهم نمایند، معادل حداقل سود مورد انتظار عقود مشارکتی مصوب شورای پول و اعتبار از پرداخت مالیات بردرآمد معاف می‌شوند و برای پرداخت‌کننده سود، معادل سود پرداختی مذکور به عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی تلقی می‌شود»، همچنان مطالبات و آورده‌های نقدی مشمول این ماده در این سال، رشد منفی ۴/۵ درصدی داشته است. این امر تا حدی نمایانگر عدم موفقیت این سیاست حمایتی در راستای تقویت و توسعه تأمین مالی بوده است.

سهم بازار بدهی از کل تأمین مالی در بازار بورس در سال ۱۳۹۵ در مقایسه با سال ۱۳۹۴ از میزان ۲۱ درصد در سال ۱۳۹۴ به حدود ۱۳ درصد در سال ۱۳۹۵ کاهش یافته است. ضمن آنکه از کل مبلغ ۳۲ هزار میلیارد ریال تأمین مالی از طریق بازار بدهی در سال ۱۳۹۵، معادل ۲۵ هزار میلیارد ریال مربوط به اوراق دولتی بوده که با توجه به جذابیت مناسب این اوراق آثار تزاممی برای تأمین مالی بخش غیردولتی در بورس داشته است. اطلاعات مربوط به سهم اجرای تأمین مالی از بازار بدهی، دلالت بر محدود شدن تأمین مالی فعالیت‌های اقتصادی به ویژه در بخش صنعت و معدن دارد.

از میزان ۸۱۰ هزار میلیارد ریال تأمین مالی انجام شده در بازار سهام در دوره ۹۵-۱۳۹۲، سهم عمده آن مربوط به افزایش سرمایه بوده و مابقی به صورت عرضه اولیه در بورس صورت گرفته است. همچنین، بیش از نیمی از میزان افزایش سرمایه انجام شده در دوره مذکور به صورت مطالبات و آورده نقدی و مابقی آن به صورت سود انباشته، اندوخته‌ها و صرف سهام بوده است. نکته مهم در اینجا، پایین بودن سهم بازار بدهی (۱۱/۸ درصد) از میزان تأمین مالی صورت گرفته در بورس اوراق بهادار است.

به طور کلی، میزان تأمین مالی صورت گرفته از طریق بورس اوراق بهادار در دوره ۹۵-۱۳۹۲ معادل ۹۱۹ هزار میلیارد ریال بوده که سهم عمده آن به میزان ۸۱۰ هزار میلیارد ریال (۸۸٫۲ درصد) از طریق بازار سهام و مابقی آن از طریق بازار بدهی تأمین مالی شده است.

۲. عملکرد سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در تأمین مالی بخش صنعت و معدن

میزان سرمایه‌گذاری خارجی مصوب در بخش صنعت و معدن در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ به دلیل توافقات هسته‌ای روند افزایشی داشته است و در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۹۴ رشد حدود سه برابری را تجربه کرده است. این امر بیانگر افزایش تمایلات سرمایه‌گذاران خارجی در بخش صنعت و معدن در دوره پسا برجام بوده است (جدول ۲ پیوست). نکته حایز اهمیت در این ارتباط آن است که این ارقام صرفاً بیانگر اقبال سرمایه‌گذاران خارجی و نه تحقق ارقام ذکر شده است و تحقق آن علاوه بر توجه به سهولت انجام کسب و کار، ارتقاء محیط سرمایه‌گذاری را طلب می‌کند.

جدول (۲) پیوست فصل پنجم: میزان سرمایه‌گذاری خارجی در بخش صنعت و معدن طی دوره ۹۵-۱۳۹۰ (میلیارد دلار)

بخش	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
مصوب	۰,۵۸	۳,۶۸	۰,۴۳	۰,۷	۱,۷۸	۵,۰۶
رشد (درصد)	-	۵۳۴	-۸۸	۶۳	۱۵۴	۱۸۴
جذب شده	۰,۷۲	۰,۳۸	۱,۰۱	-	-	-

مأخذ: سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران و گزارش عملکرد وزارت صنعت، معدن و تجارت.

در سال ۱۳۹۵ صنایع منبع‌محور همچنان یکی از بخش‌های جذاب صنعت و معدن برای سرمایه‌گذاران خارجی به‌شمار می‌رود؛ به‌طوری‌که مهم‌ترین سرمایه‌گذاری‌های خارجی پذیرفته‌شده به شرح زیر است:

- مبلغ ۳/۱۴ میلیارد دلار آن مربوط به طرح احداث پالایشگاه برای تولید بنزین معمولی بدون سرب و بنزین سوپر بدون سرب، سوخت ATK، نفت سفید، نفت گاز و ... بوده است.
- مبلغ ۷۰۰ میلیون دلار از مجوزهای سرمایه‌گذاری صادره در حوزه ایجاد پارک صنعتی است که مقرر است توسط مشارکت کشور چین با گروه بین‌المللی توسعه گستر جاده ابریشم انجام گیرد.
- حدود ۱۷۳ میلیون دلار از طرح‌های صنعتی مصوب در هیأت سرمایه‌گذاری خارجی مربوط به خرید کارخانجات، خطوط تولید و علائم و نام‌های شرکت بهداد شیمی است که طرف قرارداد کشور آلمان است.

مطابق جدول (۲) میزان سرمایه‌گذاری خارجی مصوب در بخش صنعت و معدن در سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ در قیاس با سال ۱۳۹۱ کاهش چشمگیری داشته که علت عمده این امر ناشی از تحریم‌های اقتصادی بوده است. علاوه بر این مجموع سرمایه‌گذاری خارجی جذب‌شده در کل بخش‌های اقتصادی کشور (بدون نفت) در دوره ۹۳-۱۳۹۰ معادل ۳ میلیارد دلار بوده است، به‌طوری‌که سهم عمده آن به میزان ۲/۲ میلیارد دلار (حدود ۷۴ درصد) به بخش صنعت و معدن اختصاص یافته بود. این امر بیانگر جذابیت بالای این بخش برای سرمایه‌گذاران خارجی غیرنفتی در دوره ۹۳-۱۳۹۰ بوده است. عمده سهم سرمایه‌گذاری خارجی جذب‌شده در این دوره، مربوط به صنایع منبع‌محور بوده است، به‌طوری‌که متوسط سهم صنایع تجهیزات حمل‌ونقل خودروسازی، صنایع شیمیایی و فرآورده‌های نفتی، لاستیک و پلاستیک و صنایع فلزات اساسی به ترتیب معادل ۳۰، ۲۴ و ۹ درصد بوده است.

پیوست دوم. مؤلفه‌های مؤثر بر تأمین مالی بانک‌ها و موسسات اعتباری

۱. نرخ سود بانکی

روند تغییرات نرخ سود بانکی به تفکیک عقود مشارکتی و غیرمشارکتی در دوره ۹۵-۱۳۹۰ بیانگر آن است که تغییرات نرخ‌های سود سپرده‌ها و تسهیلات بانکی در دوره ۹۲-۱۳۹۰ روند نسبتاً ثابتی داشته است. درواقع به خاطر عدم تدوین بسته‌های سیاست پولی در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲، نرخ‌های سود سپرده و تسهیلات در این دو سال براساس بسته سیاست پولی سال ۱۳۹۰ در نظر گرفته شده است. با تدوین بسته‌های پولی مجزا برای سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴، نرخ سود سپرده‌ها و سود تسهیلات بانکی در قیاس با دوره ۹۲-۱۳۹۰ افزایش یافت.

۲. بررسی عملکرد نظام بانکی در پرداخت تسهیلات به تفکیک عقود

جدول ۳ عملکرد تسهیلات بانکی به تفکیک عقود اسلامی برای دوره ۹۵-۱۳۹۰ را نشان می‌دهد. چنانچه مشاهده می‌شود سهم عقود مشارکتی به عنوان بیشترین سهم در سال‌های ۹۵-۱۳۹۰ به‌طورکلی روند صعودی داشته است و سهم آن از ۴۳/۷۷ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۴۸/۷۴ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است.^۱

جدول (۳) پیوست فصل پنجم: مانده و سهم تسهیلات بانکی به تفکیک عقود اسلامی طی دوره ۹۵-۱۳۹۱
(ارقام هزار میلیارد ریال)

سال	مانده تسهیلات اعطایی	قرض الحسنه	سهم (درصد)	عقود مشارکتی	سهم (درصد)	عقود مبادله‌ای	سهم (درصد)	سایر	سهم (درصد)
۱۳۹۰	۳۴۵۶,۶	۱۷۸,۴	۵,۱۶	۱۵۱۲,۶	۴۳,۷۷	۱۲۱۷,۴	۳۵,۲۲	۵۴۸	۱۵,۸۵
۱۳۹۱	۴۰۶۷	۲۱۶,۱	۵,۳۱	۱۸۷۲,۶	۴۶,۰۴	۱۴۰۸,۲	۳۴,۶۳	۵۷۰,۵	۱۴,۰۲
۱۳۹۲	۵۳۴۷	۲۸۱,۴	۵,۲۶	۲۶۲۶,۴	۴۹,۱۱	۱۷۷۰,۲	۳۳,۱۱	۶۶۹,۹	۱۲,۵۲
۱۳۹۳	۶۲۴۰	۳۱۶,۸	۵,۰۸	۳۰۴۷,۹	۴۸,۸۴	۲۱۵۰,۲	۳۴,۴۵	۷۲۵,۹	۱۱,۶۳
۱۳۹۴	۷۲۹۲,۸	۳۶۵,۹	۵,۰۲	۳۷۳۱,۵	۵۱,۱۷	۲۳۹۲,۹	۳۲,۸۱	۸۰۲,۵	۱۱,۰۰
۱۳۹۵	۸۸۹۴,۲	۴۴۸,۴	۵,۰۴	۴۳۳۵,۷	۴۸,۷۴	۲۹۷۲,۴	۳۳,۴۱	۱۱۳۷,۷	۱۲,۷۹

مأخذ: بانک مرکزی ج.ا.ایران.

۱. در سال ۱۳۹۴ سهم عقود مشارکتی به بالاترین میزان خود و در حدود ۵۱/۱۷ درصد رسیده است.

این در حالی است که تسهیلات قرض الحسنه در دوره مورد بررسی، تقریباً سهم ثابت ۵ درصدی را به خود اختصاص داده است. به منظور بررسی دقیق تر، عملکرد هریک از انواع عقود مبادله ای و مشارکتی در نظام بانکی کشور در سال های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵، در جداول (۴) و (۵) پیوست ارائه شده اند.

جدول (۴) پیوست فصل پنجم: مانده تسهیلات بانکی به تفکیک انواع قراردادهای عقود مشارکتی

در سال های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ (ارقام هزار میلیارد ریال)

سال	مشارکت حقوقی	سهم (درصد)	سرمایه گذاری مستقیم	سهم (درصد)	مشارکت مدنی	سهم (درصد)	سلف	سهم (درصد)	مضاربه	سهم (درصد)
۱۳۹۴	۲۴۸,۵	۶,۶۶	۷۹,۷	۲,۱۴	۳۲۰۶,۲	۸۵,۹۲	۲۵,۹	۰,۶۹	۱۷۱,۲	۴,۵۹
۱۳۹۵	۳۰۷,۱	۷,۰۸	۸۳,۲	۱,۹۲	۳۷۴۸,۲	۸۶,۴۵	۲۹,۳	۰,۶۸	۱۶۷,۹	۳,۸۷

مأخذ: بانک مرکزی ج.ا.ایران.

بیشترین میزان تسهیلات بانکی در قالب عقود مشارکتی در سال ۱۳۹۵ به صورت مشارکت مدنی بوده که نسبت به سال ۱۳۹۴ حدود ۶۳/۰ درصد افزایش یافته است. از آنجاکه یکی از موارد مهم استفاده از مشارکت مدنی، تأمین مالی امور تولیدی است، افزایش سهم این عقود با دارا بودن نرخ سود بالاتر نسبت به عقود مبادله ای، هزینه های تأمین مالی فعالیت های مولد به ویژه بخش صنعت و معدن را افزایش می دهد. با نگاهی دقیق تر به آمار ارائه شده در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۹۴، سهم های مشارکت حقوقی و مشارکت مدنی از مانده تسهیلات بانکی عقود مشارکتی افزایش یافته در حالی که سهم های سرمایه گذاری مستقیم، سلف و مضاربه کاهش یافته اند.

جدول (۵) پیوست فصل پنجم: مانده تسهیلات بانکی به تفکیک انواع قراردادهای عقود مبادله ای در سال های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵

(ارقام هزار میلیارد ریال)

سال	مراجعه	سهم (درصد)	جعاله	سهم (درصد)	اجاره به شرط تملیک	سهم (درصد)	فروش اقساطی	سهم (درصد)
۱۳۹۴	۲۶۹,۵	۱۱,۲۶	۳۰۵,۹	۱۲,۷۸	۱۷,۶	۰,۷۴	۱۷۹۹,۹	۷۵,۲۲
۱۳۹۵	۴۶۱,۴	۱۵,۵۲	۳۲۲,۷	۱۰,۸۶	۲۹,۶	۱,۰۰	۲۱۵۸,۷	۷۲,۶۲

مأخذ: بانک مرکزی ج.ا.ایران.

در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ عمده تسهیلات بانکی در قالب عقود مبادله‌ای به صورت فروش اقساطی انجام گرفته است، این در حالی است که سهم این نوع قرارداد از عقود مبادله‌ای در سال ۱۳۹۵ حدود ۲/۶ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافته است.

در سال ۱۳۹۵ سهم قراردادهای اجاره به شرط تملیک و مرابحه به ترتیب حدود ۰/۲۶ و ۴/۲۶ واحد درصد در مقایسه با سال قبل رشد داشته در حالی که سهم عقد جعاله حدود ۲ واحد درصد کاهش یافته است. با وجود افزایش سهم عقود اجاره به شرط تملیک نسبت به سال گذشته، همچنان سهم آن در بین عقود مبادله‌ای بسیار پایین بوده و رقم بالایی ندارد. یکی از سیاست‌های تشویقی عقود مبادله‌ای، توسعه صدور کارت‌های اعتباری مرابحه^۱ (حداکثر ۴۰ میلیون ریال) بوده که در سال ۱۳۹۵ رشد حدود ۴/۲۶ درصدی را نسبت به سال ۱۳۹۴ تجربه کرده است.

پیوست سوم. عملکرد سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران در دوره ۹۴-۱۳۹۰

بر اساس اطلاعات موجود از قانون بودجه سال ۱۳۹۴ کل کشور، صنایع کوچک و متوسط در دوره قبل از برنامه پنجم توسعه سهم ۷ درصدی از کل اعتبارات عمرانی بودجه دولت را به خود اختصاص داده بودند؛ این در حالی است که این نسبت در دوره عملکرد ۹۲-۱۳۹۰ و نیز در پیش‌بینی‌های مصوب بودجه عمرانی دولت به بخش صنعت و معدن در سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ معادل ۲ درصد است. در طی سال‌های برنامه پنجم (۹۴-۱۳۹۰) سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران در قالب دو «کمک‌های فنی و اعتباری به صنایع کوچک و متوسط» و «کمک به نوسازی و تجدید ساختار صنایع در قالب وجوه اداره شده» به ترتیب حدود ۲۴۳ و ۷۶۷ میلیارد ریال به صنایع کوچک و متوسط تسهیلات پرداخت کرد.

طرح کمک‌های فنی و اعتباری از سال ۱۳۷۹ در خصوص صنایع کوچک در حال اجرا است. موافقتنامه این طرح از سال ۱۳۸۴ توسط سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی عملیاتی گردیده و اعتبارات تخصیصی در این خصوص در قالب یارانه سود تسهیلات و کارمزد هزینه می‌شود. سهم توزیع اعتبارات تخصیصی در قالب کمک‌های فنی و اعتباری از طریق بانک‌های عامل مختلف صورت می‌گیرد که برای این اساس، بانک توسعه تعاون و بانک صنعت و معدن، بیشترین سهم را در این خصوص دارا بوده‌اند (به ترتیب ۵۱ و ۲۷ درصد). به نظر می‌رسد بخش عمده‌ای از این کمک‌های فنی و اعتباری به صنایع فعال در بخش تعاونی پرداخت شده است.^۲ نکته مهم در خصوص کمک‌های فنی و اعتباری تخصیصی به عنوان یارانه

۱. از اقدامات مهم در سال ۱۳۹۴ صدور این کارت‌ها به منظور ارائه تسهیلات خرید کالا و خدمات ضروری از قبیل کالاهای مصرفی بادوام نو و دست اول ساخت داخل کشور بوده است.

۲. آمار از سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی اخذ شده است.

واریزی به بانک‌های عامل این است که طی دوره ۹۴-۱۳۹۰ در مجموع ۱۰۵۰ میلیارد ریال منابع به یارانه ۲۴۳ میلیاردی افزوده شده و به عنوان تسهیلات به صنایع مرتبط پرداخت شده است. با توجه به جدول (۶) در مجموع به میزان ۴ برابر کمک‌های فنی و اعتباری، منابع از سوی بانک‌های عامل به ارائه تسهیلات مرتبط اختصاص یافته است. بالاترین نسبت منابع به کمک‌های فنی و اعتباری مربوط به بانک صنعت و معدن بوده است.

جدول (۶) پیوست فصل پنجم: نحوه تجهیز منابع مرتبط با طرح کمک‌های فنی و اعتباری طی دوره ۹۴-۱۳۹۰

بانک	یارانه واریزی به بانک‌های عامل (میلیارد ریال)	منابع بانکی (میلیارد ریال)	نسبت منابع بانکی به یارانه واریزی
ملت	۱۷	۵۰	۳
توسعه تعاون	۱۲۴	۳۵۹	۳
رفاه کارگران	۱۸	۷۲	۴
صادرات	۱۸	۷۱	۴
صنعت و معدن	۶۶	۴۹۸	۸
مجموع	۲۴۳	۱۰۵۰	۴

مأخذ: سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی.

بر اساس گزارش‌های سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی، اثربخشی طرح کمک‌های فنی و اعتباری به صنایع کوچک به شرح زیر است:

- استفاده ۴۷۵ طرح و واحد صنعتی کوچک متقاضی تسهیلات جهت تکمیل و راه‌اندازی و یا اخذ تسهیلات
- سرمایه در گردش.
- ایجاد و تثبیت ۸۰۸۶ نفر در واحد صنعتی که از تسهیلات این طرح استفاده نموده‌اند.
- تکمیل ۳۴۲ طرح نیمه تمام صنعتی و اخذ پروانه بهره‌برداری.
- استفاده ۱۳۳ واحد صنعتی فعال از تسهیلات سرمایه در گردش که نتیجه آن تأمین مواد اولیه، پرداخت حقوق و دستمزد، تثبیت اشتغال و نهایتاً جلوگیری از تعطیلی واحدهای صنعتی شده است.

طرح کمک به نوسازی و تجدید ساختار صنایع از سال ۱۳۸۲ تاکنون در قالب برنامه‌های توسعه جهت ارتقای بهره‌وری واحدهای صنعتی و تولیدی در کشور باهدف کمک به رقابت‌پذیری صنایع کشور و فضای کسب‌وکار، کمک به ارتقای کمی و کیفی محصولات بنگاه‌ها و افزایش بهره‌وری، پشتیبانی و حمایت‌های مالی، فنی و فناوری از صنایع و ... عملیاتی شده است. در برنامه پنجم دو پروژه برای این طرح تعریف و عملیاتی شده که شامل پروژه «بهره‌وری یا عارضه‌یابی» و پروژه «حمایت ویژه» هستند که پروژه اول از سال ۱۳۹۱ باهدف اصلاح و بهینه‌سازی، کاهش هزینه‌های انرژی، افزایش بهره‌وری در کل عوامل تولید و نیز توسعه بهبود کیفیت و بازارهای داخلی و خارجی اجرایی شده و پروژه دوم از طریق اعطای تسهیلات بانکی باهدف کمک به نوسازی و تجدید ساختار صنایع از طریق پرداخت تسهیلات در قالب وجوه اداره شده برای صیانت از تولید، تثبیت و ایجاد اشتغال و کاهش آثار هدفمند کردن یارانه‌ها در واحدهای تولیدی است.

لازم به ذکر است در میان بانک‌های عامل دو بانک توسعه تعاون و بانک صنعت و معدن بیشترین سهم را در توزیع اعتبارات تخصیصی به طرح نوسازی و تجدید ساختار صنایع را دارا بوده‌اند (به ترتیب ۵۱ و ۲۷ درصد). از طرفی براساس جدول (۷) طی دوره ۹۴-۱۳۹۰ علاوه بر اعطای یارانه ۶۲۳٫۵ میلیارد ریالی برای طرح نوسازی و تجدید ساختار صنایع از طریق بانک‌های عامل، ۲۴۰۸ میلیارد ریال منابع بانکی با احتساب وجوه اداره شده به عنوان تسهیلات به صنایع مرتبط پرداخت شده است.

جدول (۷) پیوست فصل پنجم: نحوه تجهیز منابع مرتبط با وجوه اداره شده طرح کمک به نوسازی و تجدید ساختار صنایع طی دوره ۹۴-۱۳۹۰

بانک	یارانه واریزی به بانک‌های عامل (میلیارد ریال)	جمع تسهیلات قابل پرداخت (مشمول بر منابع بانکی و وجوه اداره شده- میلیارد ریال)
مهر اقتصاد	۱۹۹٫۵	۷۷۹٫۷
صنعت و معدن	۱۶۳٫۸	۶۵۵٫۱
توسعه تعاون و سایر بانک‌ها	۱۵۳٫۸	۴۶۵٫۱
صادرات	۸۲٫۵	۴۱۲٫۶
رفاه کارگران	۲۳٫۹	۵٫۹
مجموع	۶۲۳٫۵	۲۴۰۸٫۴

مأخذ: سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی.

در خصوص اثربخشی طرح نوسازی و تجدید ساختار صنایع، لازم به ذکر است که درمجموع طی یک دوره ۵ ساله ۱۰۶۶ واحد صنعتی دارای پروانه بهره‌برداری جهت نوسازی، بازسازی و تأمین سرمایه در گردش مورد نیاز، از تسهیلات وجوه اداره شده مذکور بهره‌برداری نموده‌اند. همچنین ۹۸۹ واحد صنعتی دارای پروانه بهره‌برداری از این تسهیلات در خصوص بازسازی خط تولید، ماشین‌آلات و ... بهره‌برداری کرده‌اند و ۱۶۸ واحد صنعتی دارای پروانه بهره‌برداری نیز جهت تأمین مواد اولیه و پرداخت هزینه حقوق و دستمزد از تسهیلات وجود اداره شده بهره‌مند شده‌اند. درمجموع نیز این تسهیلات موجب تثبیت و یا ایجاد اشتغال برای بیش از ۲۵ هزار نفر شده است.